

СЕКЦІЯ 2

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 338.001.36

Тищенко В.Ф.
докторант*Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця*

ВИЗНАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТІВ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

Стаття присвячена обґрунтуванню цільових показників, які сприяють підвищенню рівня розвитку економіки знань за рахунок використання потенціалу публічно-приватного партнерства (ППП) в регіонах України. Вони є орієнтирами для визначення пріоритетів державної підтримки економіки знань за допомогою ППП, здійснюють суттєвий вплив на економіку знань і можуть слугувати основою для прийняття управлінських рішень щодо вибору напрямів її зростання.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, економіка знань, публічно-приватне партнерство, державна підтримка.

Тищенко В.Ф. ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПРИОРИТЕТОВ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ ЭКОНОМИКИ ЗНАНИЙ

Статья посвящена обоснованию целевых показателей, которые способствуют повышению уровня развития экономики знаний за счет использования потенциала публично-частного партнерства (ППП) в регионах Украины. Они являются ориентирами для определения приоритетов государственной поддержки экономики знаний с помощью ППП, оказывают существенное влияние на экономику знаний и могут служить основой для принятия управленческих решений по выбору направлений ее роста.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, экономика знаний, публично-частное партнерство, государственная поддержка.

Tyshchenko V.F. DETERMINATION THE PRIORITIES OF STATE SUPPORT OF THE KNOWLEDGE ECONOMY

The article is devoted to the justification of targets that promote increase the level of the knowledge economy development by using the potential of public-private partnerships in regions of Ukraine. They are reference points to determine the priorities of the state support for the knowledge economy through potential of public-private partnerships. They have a significant impact on the knowledge economy and serve as a basis for making management decisions on the choice of directions of its growth.

Keywords: information and communication technology, information market, knowledge economy, information, telecommunications.

Постановка проблеми. Сучасний стан економічних процесів у світі, особливо в Україні, характеризується нестабільністю та пошуком нових парадигм розвитку економічних відносин і суспільства в цілому. Одним із таких напрямів стала концепція економіки знань, яка виступає важливим теоретико-методологічним та науково-практичним підґрунтям політики економічного зростання багатьох країн. Запровадження в Україні економіки знань характеризується інтенсифікацією процесів, пов'язаних з інформацією і знаннями, що, у свою чергу, є похідним від рівня доступності й якості освіти, інформації й комунікацій, інноваційних досягнень економіки. У державному бюджеті не вистачає коштів, які б дозволили забезпечити усі ці перетворення, необхідні для реформування країни у напрямі розбудови економіки знань, тоді як публічно-приватне партнерство відкриває доступ до альтернативних приватних джерел капіталу, дозволяючи реалізувати важливі та термінові проекти, які в іншому випадку були б неможливі. Потенціал публічно-приватного партнерства, його можливості зумовлюють послідовність, глибину і логіку модернізації суспільства в напрямку розбудови економіки знань, ефективність заходів щодо створення умов для формування інноваційного та конкурентоспроможного бізнесу. Отже, динамічне становлення та розвиток економіки знань у поєднанні з потенціалом публічно-приватного партнерства є як ніколи актуальним питанням для України, що і обумовило тематику даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Враховуючи багатоплановість проблем розвитку економіки

знань, її взаємозв'язок з деякими аспектами функціонування інституту публічно-приватного партнерства на різних рівнях економічної системи, окремі питання цієї тематики вивчалися багатьма зарубіжними та вітчизняними вченими різних шкіл та напрямів. Так, основи економіки знань, особливості та передумови її виникнення висвітлені у працях таких відомих закордонних вчених, як Д. Белл [1], Ф. Махлуп [2], М. Портер [3], Й. Шумпетер [4], В. Геець [5], Л. Федулова [6], які розглядали економіку знань як один з секторів економіки.

Вагомий внесок у дослідження особливостей формування інституційного середовища й впровадження інституту публічно-приватного партнерства зробили відомі вчені-економісти і фахівці сфери державного управління І. Запатріна [7], П. Шилепницький [8], А. Павлюк [9], О. Пільтай [10] та ін.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Віддаючи належне науковій та практичній значущості праць названих учених, слід зазначити, що, незважаючи на певну методологічну розробленість проблеми становлення та розвитку економіки знань з урахуванням особливостей формування інституту публічно-приватного партнерства науковцями різних напрямів та шкіл, багато аспектів даного явища залишаються малодослідженими і потребують подальшої розробки. Одним із таких аспектів і є визначення напрямів державної підтримки економіки знань за допомогою потенціалу публічно-приватного партнерства.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Обґрунтування системи цільових показників, що

можуть слугувати орієнтиром при визначенні напрямів державної підтримки економіки знань за допомогою потенціалу публічно-приватного партнерства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Задля обґрунтування системи цільових показників, які сприяють підвищенню рівня розвитку економіки знань за рахунок використання потенціалу публічно-приватного партнерства, пропонується скористатися методом канонічних кореляцій, який дозволяє встановити зв'язок між двома групами величин ознак, дає можливість скоротити обсяг вихідної інформації за рахунок відсіювання незначних чинників, які мало впливають на залежні змінні. Послідовність проведення цього аналізу наведено на рис. 1. Зауважимо, що розрахунок проводився лише для двох квадрантів матриці можливостей «Рівень розвитку економіки знань (РРЕЗ) – Потенціал публічно-приватного партнерства (ПППП)» – першого та четвертого. Значення часткових та інтегральних показників для РРЕЗ та ПППП, а також розподіл регіонів України за квадрантами матриці «РРЕЗ – ПППП» проведено раніше і представлено у роботі [11].

Даний вибір обумовлений тим, що у четвертому квадранті матриці знаходяться найбільш представницька група регіонів (60% усієї сукупності). Для них характерні низький рівень розвитку економіки знань та низький потенціал ПППП.

В умовах пошуку шляхів подолання явищ соціально-економічної кризи в країні особливої уваги заслуговують саме регіони цієї групи. Вони стають найбільш імовірними об'єктами уваги для державних органів влади, оскільки, по-перше, вони мають найбільшу потребу в інвестиціях, а по-друге, через сформовані економічні умови, їх значно більше. У нинішніх умовах не завжди можлива їх повна «реабілітація». Необхідні системні, по суті, механізми, здатні одночасно впливати на ситуацію і в економіці, і в соціальній сфері конкретних територій. Причому підтримка останніх повинна носити обов'язково індивідуальний (за цілями, формами і методами) характер. Одним із таких механізмів і може стати публічно-приватне партнерство.

Перший квадрант матриці представлено потенційними регіонами-лідерами, економічно успішними

Рис. 1. Послідовність виявлення зв'язків між інтегральними і частковими показниками ЕЗ та потенціалу ППП

Запропоновано автором

регіонами, які проводять активну соціально-економічну політику, нарощують свою дохідну базу. Їм необхідно не тільки втримати свої позиції, а й зміцнити їх завдяки консолідації зусиль держави, бізнесу і суспільства, що втілено у потенціалі публічно-приватного партнерства.

Слід зазначити, що значні розбіжності в параметрах розвитку регіонів України ускладнюють виявлення особливостей обраних характеристик, тому апробацію доцільно проводити не окремо для кожного року, а використовувати вихідний масив даних за 13 років (2001–2013 рр.) як одну матрицю.

На першому етапі дослідження у якості результативних ознак визначено інтегральні показники, що характеризують рівень розвитку економіки знань $\{y\}$ за складовими інновації, освіта та ІКТ, а елементарними ознаками $\{x\}$ виступають інтегральні показники оцінки ПППП за складовими (табл. 1), інтегральні значення яких були отримані раніше та представлені у роботі [11].

Моделі систем складних ознак отримуємо за допомогою канонічного аналізу, використавши пакет прикладних програм Statistica 6.0. Результати аналізу для першого квадранта матриці представлено у вигляді системи рівнянь:

$$\begin{cases} r_{u_1v_1} = 0,92, p = 0,000 \\ U_1 = -0,07697735y_1 - 0,0853838y_2 - 0,0795125y_3 + 0,185894y_4 \\ \quad + 0,230246y_5 + 0,787895y_6 \\ V_1 = 0,968188x_1 + 0,0818623x_2 \end{cases}, (1)$$

де U_1 – рівень розвитку економіки знань;

V_1 – потенціал публічно-приватного партнерства.

На підставі аналізу обчисленої моделі за період 2001–2013 рр. можна зробити висновок, що РРЕЗ усталено визначається показниками ПППП. Структуру утворює пара y_6-x_1 , тобто потенціал використання ІКТ в суспільстві залежить від рівня виробничого потенціалу в регіоні. Стрімке впровадження та активний розвиток ІКТ сьогодні виступає джерелом зростання як окремої економіки країни, так і її регіонів. Тож цілком зрозуміло, що будь-які зрушення у змінах рівня виробничого потенціалу будуть здійснювати позитивний чи негативний вплив на таку складову економіки знань, як ІКТ.

Результати аналізу для четвертого квадранта матриці представлено у вигляді системи рівнянь:

$$\begin{cases} r_{u_1v_1} = 0,65, p = 0,000 \\ U_1 = -0,26303y_1 - 0,38008y_2 + 0,135273y_3 + 0,247962y_4 \\ \quad - 0,315134y_5 + 0,642074y_6 \\ V_1 = -0,899034x_1 - 0,234898x_2 \end{cases}, (2)$$

де U_1 – рівень розвитку економіки знань;

V_1 – потенціал публічно-приватного партнерства.

В цьому випадку структуру утворює також пара

y_6-x_1 . Звідси слідує, що для регіонів з потенційно критичними РРЕЗ та ПППП основну увагу органів влади слід зосередити на підтримці розвитку інформаційної складової економіки знань. Таку підтримку можна здійснити, зокрема, зміною у рівнях виробничого потенціалу ППП.

Таким чином, проведений із застосуванням метода канонічних кореляцій аналіз виявив, що для регіонів, які потрапили до першого та четвертого квадрантів матриці можливостей «РРЕЗ – ПППП», характерна однакова залежність 1-го рівня: для підтримки й розвитку економіки знань необхідно в першу чергу приділити увагу складовій ІКТ (результуючий показник) за рахунок позитивного впливу на неї виробничого потенціалу публічно-приватного партнерства. Тому ці показники було визначено як цільові, тобто ті, якими необхідно управляти з метою вибору напрямів підвищення рівня розвитку економіки знань за рахунок використання потенціалу ППП.

Масив часткових показників, на підставі якого будуть проводитись подальші розрахунки, наведено у таблиці 2.

Результати аналізу для першого квадранта матриці представлено у вигляді системи рівнянь:

$$\begin{cases} r_{u_2v_2} = 0,97, p = 0,000 \\ U_2 = -0,0382603y_1 - 0,410884y_2 - 0,41448y_3 - 0,00951833y_4 \\ \quad - 0,174006y_5 + 0,341154y_6 - 0,349696y_7 + 0,218154y_8 \\ V_2 = -0,471801x_1 - 0,142901x_2 + 0,570435x_3 - 0,372635x_4 - 0,0302369x_5 \\ \quad - 0,070448x_6 + 0,0164052x_7 + 0,0443774x_8 + 0,240069x_9 - 0,0497417x_{10} \end{cases}, (3)$$

де U_2 – рівень розвитку економіки знань в розрізі інтегрального показника, що характеризує потенціал використання ІКТ в суспільстві;

V_2 – потенціал публічно-приватного партнерства, в розрізі інтегрального показника, що характеризує рівень виробничого потенціалу.

В цьому випадку структуру утворює пара y_3-x_3 . Тобто так звана «система миттєвих повідомлень» (особливо із використанням Інтернет-ресурсу) здійснює суттєвий вплив на формування інтегрального показника, що характеризує потенціал використання ІКТ в суспільстві, який, в свою чергу, залежить від обсягів реалізованих послуг у цій сфері. Звідси випливає, що, нарощуючи обсяги реалізованих послуг, можна впливати на потенціал використання ІКТ, тим самим стимулюючи розвиток економіки знань.

Результати аналізу для четвертого квадранта матриці представлено у вигляді системи рівнянь:

$$\begin{cases} r_{u_1v_1} = 0,94, p = 0,000 \\ U_1 = -0,0382603y_1 - 0,410884y_2 - 0,41448y_3 - 0,00951833y_4 \\ \quad - 0,174006y_5 + 0,341154y_6 - 0,349696y_7 + 0,218154y_8 \\ V_1 = -0,0185665x_1 + 0,0919981x_2 + 0,0806657x_3 + 0,00826647x_4 + 0,082964x_5 \\ \quad - 0,0848729x_6 - 0,0527504x_7 + 0,0122882x_8 - 1,05537x_9 - 0,00318483x_{10} \end{cases}, (4)$$

Таблиця 1

Зміст змодельованих систем складних ознак, що характеризують рівень РРЕЗ та ПППП (1-й рівень – інтегральні показники)

Ознаки, що характеризують РРЕЗ (складні ознаки U)		Ознаки, що характеризують ПППП (складні ознаки V)	
Y_1	Інтегральний показник, що характеризує науково-технічну діяльність	X_1	Інтегральний показник, що характеризує рівень виробничого потенціалу
Y_2	Інтегральний показник, що характеризує інноваційну діяльність	X_2	Інтегральний показник, що характеризує інвестиційно-фінансовий потенціал
Y_3	Інтегральний показник, що характеризує рівень вищої освіти		
Y_4	Інтегральний показник, що характеризує рівень загальної освіти		
Y_5	Інтегральний показник, що характеризує потенціал виробництва в галузі ІКТ		
Y_6	Інтегральний показник, що характеризує потенціал використання ІКТ в суспільстві		

Таблиця 2

**Зміст змодельованих систем складних ознак, що характеризують РРЕЗ та ПППП
(в розрізі часткових показників)**

Ознаки, що характеризують РРЕЗ – в розрізі інтегрального показника, що характеризує потенціал використання ІКТ в суспільстві (складні ознаки U)		Ознаки, що характеризують ПППП, в розрізі інтегрального показника, що характеризує рівень виробничого потенціалу (складні ознаки V)	
Y_1	Відправлення газет і журналів	X_1	Підприємницька активність регіону, виражена кількістю суб'єктів господарювання в регіоні
Y_2	Відправлення листів	X_2	Масштаби виробничої діяльності, виражені обсягом реалізованої продукції
Y_3	Відправлення телеграм	X_3	Масштаби діяльності у сфері послуг, виражені обсягом реалізованих послуг
Y_4	Відправлення посилок	X_4	Концентрація суб'єктів кредитного сектору, виміряна кількістю банківських установ
Y_5	Міжміські телефонні переговори	X_5	Рівень реалізації зовнішньоекономічної діяльності в регіоні, виражений коефіцієнтом покриття експортом імпорту
Y_6	Абоненти мобільного зв'язку	X_6	Рівень розвитку невиробничого споживання, виміряний індексом споживчих цін
Y_7	Абоненти кабельного телебачення	X_7	Рівень економічної активності населення, виміряний кількістю економічно активного населення у віці 15–70 років
Y_8	Абоненти мережі Інтернет	X_8	Рівень використання наявної робочої сили, виміряний навантаженням на одне вільне робоче місце
		X_9	Рівень економічного та соціального розвитку регіону, виражений валовим регіональним продуктом
		X_{10}	Ефективність діяльності підприємств, виражена рентабельністю операційної діяльності підприємств

де U_2 – рівень розвитку економіки знань в розрізі інтегрального показника, що характеризує потенціал використання ІКТ в суспільстві;

V_2 – потенціал публічно-приватного партнерства, в розрізі інтегрального показника, що характеризує рівень виробничого потенціалу.

Аналіз виявив, що регіонам, які потрапили до четвертого квадранту матриці, задля збільшення значень інтегрального показника, що характеризує рівень використання ІКТ в суспільстві в першу чергу належну увагу необхідно приділити відносно новим інформаційним технологіям – мобільному зв'язку та Інтернет-ресурсам.

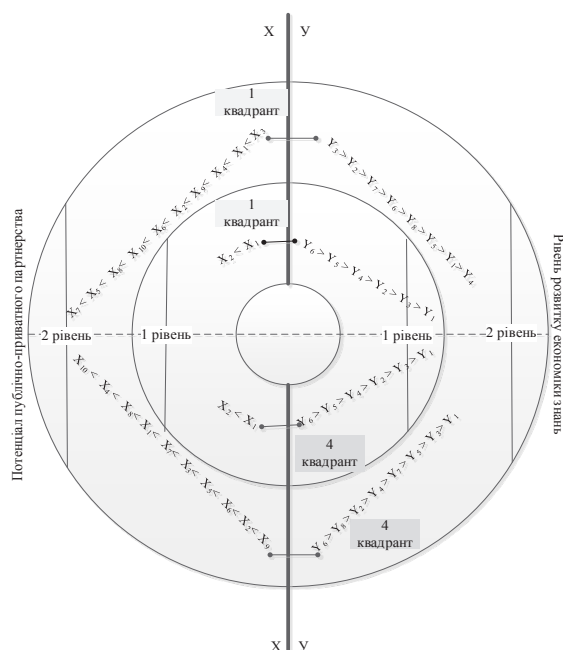

Рис. 2. Пріоритети державної підтримки відповідно до рейтингу взаємозв'язку між складовими ЕЗ та ПППП

Розраховано автором

Згідно з отриманими рейтингами показників за силою впливу на перші канонічні змінні складових РРЕЗ та ПППП, можна визначити механізм взаємозв'язку між показниками в розрізі двох рівнів – інтегрального та часткових показників (рис. 2).

Висновки з даного дослідження. Отримані результати свідчать про те, що в якості цільових орієнтирів державної підтримки економіки знань згідно з рейтингом сили впливу інтегральних показників (1-й рівень) у I та IV квадрантах матриці можливостей «РРЕЗ – ПППП» обрано виробничий потенціал в регіоні та потенціал використання ІКТ в суспільстві. Отриманий результат цілком очікуваний, оскільки ІКТ широко використовуються в економіці, що дає можливість суттєво покращити її соціально-економічне становище, а також сприяє забезпеченню стабільного економічного зростання. Все це передбачає необхідність більш інтенсивної і якісної інформаційної взаємодії держави, домогосподарств і господарюючих суб'єктів, тобто основних представників публічного та приватного секторів економіки. Отже, можна стверджувати, що задля розвитку економіки знань в країні необхідно в першу чергу стимулювати нарощення потенціалу використання ІКТ в суспільстві. Одним з інструментів, здатних впливати на цей процес, є ПППП, особливо така його складова, як виробничий потенціал в регіоні.

На 2-му рівні дослідження (рівень часткових показників) – для регіонів I квадранту матриці можливостей «РРЕЗ – ПППП», згідно з отриманим рейтингом, взаємозв'язок між складовими «РРЕЗ» та «ПППП» формується перш за все за рахунок лінійної зв'язаних між собою інтегральних показників, які характеризують потенціал використання ІКТ в суспільстві та виробничий потенціал в регіоні. В свою чергу, взаємозв'язки між цими інтегральними показниками обумовлені впливом масштабів діяльності у сфері послуг (X_3) на обсяг наданих послуг у системі миттєвих повідомлень (Y_3) – особливо використанням телеграм, в тому числі і завдяки Інтернет-ресурсу. Це цілком закономірно, оскільки сьогодні спостерігається бурхливе зростання глобальної інформацій-

ної мережі Інтернет, підвищення рівня комп'ютерної грамотності широких верств населення, повсюдне поширення новітніх доступних засобів зв'язку, телекомунікації, комп'ютерної техніки, а також активне поширення високоефективних методів обміну інформацією через електронні мережі глобального охоплення. Підприємства I квадранту матриці – це підприємства-лідери, рівень виробничого потенціалу в яких знаходиться на достатньо високому рівні, тому для втримання своїх позицій їм необхідно нарощувати діяльність у сфері послуг, в тому числі і інформаційних.

На 2-му рівні дослідження (рівень часткових показників) – для регіонів IV квадранту матриці можливостей «РРЕЗ – ПППП», згідно з отриманим рейтингом, взаємозв'язок між інтегральними показниками «РРЕЗ» та «ПППП» обумовлений кількістю абонентів мобільного зв'язку (Y_6) та рівнем соціально-економічного розвитку (X_9). Це саме ті цільові показники, яким необхідно приділити належну увагу з боку держави та місцевих органів влади задля виходу регіонів з кризового квадранту та забезпечення їх переходу на більш високий рівень. Становлення економіки знань викликає глибокі зміни в технічному базисі, розвитку системи зв'язку та інформатизації, впровадженню сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери, інтеграції у всесвітній інформаційний простір. Телекомунікація в поєднанні зі зберіганням і переробкою інформації перетворюється у всеохоплюючу галузь народного господарства, характеризуючи ритм усього життя суспільства.

Отже, для розвитку економіки знань та стимулювання її зростання у регіонах IV квадранту матриці необхідно застосувати механізми публічно-приватного партнерства, що дозволить стабілізувати рівень соціально-економічного розвитку, який, в свою чергу, здійснить позитивний вплив на складову ІКТ економіки знань, зрушуючи тим самим регіони в напрямку їх переходу на більш високий рівень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Белл Д. Третья технологическая революция и ее возможные социально-экономические последствия / Д. Белл. – М. : Академия. – 2004. – 788 с.
2. Махлуп Ф. Культурное преобразование в изучении и информации / Ф. Махлуп, У. Мансфилд // Международный форум по информации, 2004. – Т. 29. – № 1. – С. 9–36.
3. Портер М.Э. Конкуренция / М.Э. Портер. – М. : Вильямс, 2002. – 495 с.
4. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития: Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры / Й.А.Шумпетер. – М. : Прогресс, 1982. – 456 с.
5. Геєць В. Характер перехідних процесів до економіки знань / В. Геєць // Економіка України, 2004. – № 4. – С. 4–14.
6. Федуллова Л.І. Особливості економіки знань на сучасній фазі розвитку суспільства: теорія і практика розбудови в Україні / Л.І. Федуллова, Т.М. Корнєєва // Актуальні проблеми економіки, 2010. – № 4. – С. 73–86.
7. Запатрина І.В. Перспективы использования механизмов публично-частного партнерства для развития инфраструктуры в Украине / И.В. Запатрина // Науковий журнал «Демографія та соціальна економіка». – К. : НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України. – 2012. – № 1(17). – С. 94–102.
8. Шилепницький П. І. Особливості впровадження проектів державно-приватного партнерства. Уроки для України / П.І. Шилепницький // Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – 2010. – С. 1014–1017.
9. Павлюк А.П. Державно-приватне партнерство як механізм активізації інвестиційної активності в Україні / А.П. Павлюк, Д.В. Ляпин // Стратегічні пріоритети. – 2012. – № 3(24). – С. 38–45.
10. Пильтій О.В. Рівень економічного розвитку та пріоритети публічно-приватного партнерства / О.В. Пильтій // Науковий журнал «Демографія та соціальна економіка». – К. : НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України. – 2012. – № 1(17). – С. 165–176.
11. Тищенко В. Оцінка нерівномірності розвитку регіонів України за рівнем потенціалу публічно-приватного партнерства / В. Тищенко, О. Омельченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2015. – Вип. 10. – Ч. 4. – С. 121–128.